

УДК 378.633.015.3:374.7

ВИКОРИСТАННЯ АНДРАГОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ЕКОНОМІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Віолета Артемчук

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
пр. Перемоги 54/1, 03680 Київ, Україна*

Обґрунтовано необхідність застосування андрагогічних принципів навчання під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін в економічному ВНЗ

Ключові слова: андрагогіка, андрагогічні принципи навчання, інтерактивні методи навчання.

Стрімкий поступ науково-технічного прогресу, що характеризує сучасний цивілізаційний розвиток, з одного боку, зумовлює постійне оновлення технологій, з іншого, їх швидке моральне старіння. Конкуренентоспроможність організацій залежить від рівня знань фахівців, їхньої креативності, здатності узгоджувати свої освітні потреби з об'єктивною реальністю. Це ставить перед викладачами вищих навчальних закладів, які готують майбутніх спеціалістів-управлінців та фахівців різних галузей економіки, завдання пошуку нових форм та методів навчання студентів, застосування в процесі навчання нових прогресивних методик та педагогічних технологій.

Як відомо, становлення андрагогіки як науки про специфіку навчання дорослих, що почала розвиватися в 50–70-х роках минулого століття, пов'язане з іменами американських учених Дж. Дьюї, Е. Лідермана, А. Маслоу. Подальшого розвитку ідеї андрагогіки набули в працях Америкаського вченого М. Ноулза (з його ім'ям пов'язують формування основ андрагогіки та андрагогічної моделі [7], російського вченого С. Змієва [1]. В Україні цій проблематиці присвячені праці Л. Плаксії [4], Н. Протасової [5].

Учені достатньо розробили понятійно-термінологічний апарат цієї науки, створили андрагогічну модель навчання, теорію та технологію навчання дорослих.

Однак, на нашу думку, нез'ясованими залишаються питання впровадження андрагогічних принципів у систему освіти у ВНЗ, проблеми вибору ефективних методів навчання, з позиції андрагогічного підходу, які б адекватно кореспондувалися з особливостями навчання у вищому навчальному закладі.

З огляду на це метою нашого дослідження є обґрунтування доцільності використання андрагогічних принципів у процесі психолого-педагогічної підготовки студентів ВНЗ економічного профілю, виявлення ефективних інтерактивних методів навчання, акцентування на необхідності застосування інтерактивних методів навчання.

Згідно з визначенням, запропонованим Змієвим [1], андрагогіка об'єднує знання про специфіку навчання дорослої людини відповідно до її віку, освітніх та життєвих потреб, наявних та прихованих здібностей та можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду тих, хто навчається, психіки та фізіології. Ця наука виявляє форми та методи організації навчання дорослих з метою поглиблення їх навчання, забезпечення їхніх освітніх потреб, досягнення індивідуальних цілей, самореалізації особистості. У наш час простежується тенденція до зміни парадигми "людина, яка знає" (тобто озброєної системою знань) на парадигму "людина, підготовлена до життєдіяльності" (тобто людина, здатна активно та творчо мислити та діяти, саморозвиватися та самовдосконалюватися).

Зазначимо, що М. Ноулз, видавши 1970 року свою фундаментальну працю з андрагогіки "Сучасна практика освіти. Андрагогіка проти педагогіки", 1980 року змінив назву книги на "Сучасна практика освіти. Від педагогіки до андрагогіки", визнавши цим не полярність ідей цих двох наук, а їхню єдність. Учений зауважив, що андрагогічні принципи освіти не протиставляються принципам традиційної педагогіки, а можуть використовуватися у процесі навчання інших категорій, зокрема студентів, збагачуючи процес навчання [7].

Вихідні основи Андрагогіки, сформульовані Ноулзом, такі:

- тому, хто навчається, належить провідна роль у процесі навчання;
- дорослий слухач, який навчається, прагне до самореалізації, самостійності;
- дорослий, який навчається, володіє життєвим досвідом, який можна використовувати як важливе джерело навчання як для себе, так і для колег;
- дорослий, який навчається, сподівається на швидке використання набутих у процесі навчання умінь та навичок;
- процес навчання потрібно організувати у вигляді спільної діяльності того, хто навчається, та того, хто навчає [7].

У результаті аналізу вихідних основ андрагогіки робимо висновок, що застосування активних (інтерактивних) методів навчання у процесі викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу є найбільш прийнятним з погляду досягнення поставлених цілей навчання студентів дисциплінам психолого-педагогічного циклу та перебуває у відповідності з андрагогічними принципами.

Однак, застосовуючи активні методи навчання під час проведення занять зі студентами, викладачеві слід брати до уваги деякі психологічні особливості студентського віку. Часто у студентів виникає страх, що у процесі використання інтерактивних методів виявиться їхня неграмотність порівняно з іншими студентами, що на тлі однокласників вони будуть виглядати гіршими. Водночас студентів турбують сумніви щодо своїх здібностей, що гальмує проведення занять із застосуванням інтерактивних методів навчання, які передбачають активність учасників, вільний виклад власних думок та відстоювання позицій. Як бачимо, під час такої організації навчання на перший план виходить майстерність викладача, здатність його мотивувати до активної роботи в аудиторії, що є тим ключем, який допоможе у подоланні бар'єру страху та невпевненості.

Відомо, що одним з принципових положень організації навчання студентів із застосуванням андрагогічних принципів є думка про те, що провідна роль у навчанні та власній освіті належить тому, хто навчається. Відповідно до потреби будувати навчальний процес за безпосередньої участі самих студентів, на наш погляд, необхідно широко застосовувати інтерактивні методи навчання, до яких належать ділові ігри, "круглі столи", дискусії, тренінгові форми роботи у процесі навчання. Саме вони виконують у навчальному процесі "стимулювально-розвивальну функцію". Застосування цих методів детермінує ефективність навчання, а також дає можливість студентові "не тільки визначити його особисте ставлення до проблеми, а й допомогти критично осмислити дійсність, виробити власну думку, позбавитися стереотипів" [5, с. 117].

Застосування у процесі навчання з дисциплін психолого-педагогічного циклу інтерактивних методів навчання дає можливість студентові уявити себе в певній ситуації, приміряти на себе чиюсь роль, змоделювати свою поведінку в типових ситуаціях, подивитися на себе "очима інших".

Під час вивчення дисципліни „Психологія діяльності та навчальний менеджмент” у Київському національному економічному університеті зі студентами проводять дидактичну гру "Факультатив" [3, с. 637], метою якої є закріплення теоретичних знань та формування практичних умінь щодо мотивації та активізації навчання. Під час проведення ділової гри групу студентів поділяють на чотири підгрупи. Кожна підгрупа отримує завдання відповідно до своїх теоретичних знань про методи мотивації та стимулювання у процесі навчання розробити цікавий факультатив (навчальний курс), придумати його назву, розробити презентацію із застосуванням різноманітних методів мотивації та стимулювання, зробити презентацію так, щоб якомога більше студентів з інших підгруп записалося саме на презентований факультатив. Після виступу кожної з підгруп, які презентують свій факультатив, проводять анонімне голосування, кожен зі студентів пише,

який факультатив він обирає. Підбивають підсумки та оголошують результати, визначають групу-переможця. Далі всією групою обговорюють результати гри. Зворотний зв'язок на виступи інших груп і рефлексія власного досвіду участі у грі свідчать, що студенти мають змогу самостійно дійти висновків, що перемагають не завжди найцікавіші ідеї, іноді переможцями стають підгрупи, які зробили цікавішу презентацію ідеї, іноді на вибір переможця впливає групова динаміка, стосунки між студентами групи, неправильний вибір теми, несвоєчасна пропозиція креативної ідеї (тематика, вибрана групою для факультативу, не відповідає потребам аудиторії; запропонована ігрова ситуація безпосередньо кореспондує із життєвими ситуаціями і вирішенні особливості можуть знайти відображення у майбутній професійній діяльності, що буде пов'язана з постановкою завдань підлеглим, мотивацією персоналу). Також у процесі обговорення були зроблені висновки про важливість вибору посилання для конкретної цільової аудиторії, використання різних форм та методів мотивації та стимулювання для різних цільових аудиторій. Зворотний зв'язок з аудиторією свідчить, що в результаті проведення описаної ділової гри студенти роблять висновки, які дії слід застосовувати у майбутньому з метою корекції власної моделі поведінки, власного іміджу тощо. Зворотний зв'язок також підтверджує факт запиту студентів на оволодіння навичками створення позитивних установок у процесі взаємодії з оточуючими, вміння слухати і чути співрозмовника, налагоджувати ефективний зворотний зв'язок зі співрозмовниками, вміння структурувати подану інформацію для кращої її сприйняття реципієнтом. У відповідь на ці очікування та запити, як реалізація андрагогічних принципів про орієнтацію на освітні потреби того, хто навчається у процесі навчання, спільну діяльність того, хто навчається, та того, хто навчає, зі студентами був проведений міні-тренінг “Драми спілкування та їх подолання”.

Як відомо, російська дослідниця Е. Сидоренко [6, с. 69] виокремлює чотири драми спілкування, які найчастіше виявляються в повсякденному житті:

- слухання;
- розуміння;
- зворотного зв'язку;
- самовираження.

Перелічені “драми” були виявлені у процесі проведення гри “Факультатив”. Проблемам їх подолання був присвячений вищезазначений міні-тренінг. Зауважимо, що в процесі проведення тренінгу студенти до перелічених драм додали також “драму емоційності”, яка дуже часто заважає у спілкуванні, часто саме вона зумовлює та поглиблює інші. Участь студентів у тренінгових заняттях, як виявила практика їх проведення, дає змогу самостійно зробити висновки про недоцільність використання

вузькоспеціальних термінів для аудиторії, яка не введена в певне професійне коло (може бути виявлена драма розуміння), про недоцільність використання мов субкультур поза їх межами; про необхідність застосування прийомів активного емпатичного слухання задля уникнення драми зворотного зв'язку, тощо. З метою подолання драми емоційності серед студентів був проведений обмін досвідом щодо вмінь регулювати власне емоційне напруження.

Аналіз проведених вправ виявив, що безпосередня участь у певних ігрових ситуаціях дала змогу підкріпити ті знання, які студенти мали на теоретичному рівні, але не володіли засобами їх впровадження у реальну практику спілкування. Участь у заняттях із застосуванням інтерактивних методів розкрила перед тими, хто навчається, наслідки драм спілкування у процесі подальшого професійного становлення особистості та побудови стосунків з колективом.

Зрозуміло, що ефективність застосування інтерактивних методів навчання та використання андрагогічних принципів визначається через досягнення цілей навчання та збільшення його якості. У процесі застосування інтерактивних методів ми виявили конкретні проблемні ситуації, пов'язані з певним розривом у теоретичних знаннях студентів та можливістю їх використання на практиці. Також наявна необізнаність або викривлене сприйняття студентами майбутньої професійної діяльності. Використання андрагогічних принципів навчання дало можливість поповнити особистий багаж знань студентів завдяки ознайомленню з позитивним досвідом колег по навчанню у вирішенні певних професійних ситуацій.

Крім того, застосування інтерактивних методів сприяло згуртування групи навколо вирішення конкретних навчальних завдань, формуванню командного духу під час роботи в командах, почуття партнерства та особистої відповідальності кожного індивіда за результат роботи групи.

Як бачимо, вихідні положення навчання дорослих (андрагогіки) доцільно застосовувати у процесі підготовки майбутніх спеціалістів у ВНЗ, зокрема, завдяки широкому використанню інтерактивних методів навчання.

Актуалізація студентами особистого досвіду з наступним його обміном сприяє, з одного боку, підвищенню якості вивчення предмета, з іншого, збагачує ідеями щодо вирішення найбільш проблемних питань у підготовці спеціалістів, що є передумовою підвищення якості навчального процесу.

Перспективним, на нашу думку, залишається подальший пошук ефективних методів і форм впровадження андрагогічних принципів у навчальний процес ВНЗ з метою реалізації гуманістичної парадигми освіти.

1. *Змеев С. И.* Андрагогика: становление и пути развития // Педагогика. 1985. № 2. С. 66–67.
2. *Молчанова Г. И.* Типи навчання у вищому навчальному закладі та їх можливості в розвитку творчого потенціалу педагога // Вісн. Житомир. пед. ун-ту. 2000. Вип. 6. С. 153–157.
3. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни “Психологія діяльності та навчальний менеджмент” під загальною редакцією Козакова. К., 2003. С. 627–628.
4. *Плаксій Л.* Розвиток теорії навчання дорослих // Актуальні питання організації і методики викладання в системі підвищення кваліфікації: Навч. посіб. К., 2000. С. 160.
5. *Протасова Н. Г.* Теоретичні основи навчання державних службовців в системі підвищення кваліфікації. К., 2000. С. 160.
6. *Сидоренко Е. В.* Тренинг коммуниктивной компетентности в деловом взаимодействии. СПб., 2006. С. 69–72.
7. *Knowles M. S.* The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus pedagogy. N.Y., 1970.

**APPLICATION OF ANDRAGOGIC TEACHING PRINCIPLES AT
PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL COURSES OF ECONOMIC
UNIVERSITY**

Violetta Artemchuk

*Vadym Hetman National Economic University of Kyiv,
Peremoha Ave, 54/1, UA-03680 Kyiv, Ukraine*

This article substantiates the necessity of andragogic principles application while teaching psychological and pedagogical courses at Economic University.

Key words: andragogics, andragogic teaching principles, interactive teaching methods.

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНДРАГОГИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ ОБУЧЕНИЯ
ВО ВРЕМЯ ИЗУЧЕНИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
ДИСЦИПЛИН В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ
ЗАВЕДЕНИИ**

Виолета Артемчук

*Киевский национальный экономичный университет имени Вадима Гетьмана
пр. Перемоги 54/1, 03680 Киев, Украина*

Обоснована необходимость использования андрагогических принципов обучения во время изучения психолого-педагогических дисциплин в экономическом ВУЗЕ.

Ключевые слова: андрогогика, андрагогические принципы обучения, интерактивные методы обучения.

Стаття надійшла до редколегії 19.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008